

is sikeresek lehetnek, gondoljunk csak Monacóra vagy Szingapúrra. Senki sem kérdőjelezi meg a csehek vagy az észtek öngazgatásának jogosságát, miért tesszük meg ezt más etnikumokkal? Esetleg el kellene ezen gondolkodni mindazoknak, akik felelősséget éreznek saját népükért éppúgy, mint a világért.

A folyóirat további tanulmányai azt vizsgálják, hogy kisebb lélekszámú népcsoportok – szuverén államként vagy kisebbségként – milyen erőfeszítéseket tettek, és milyen eredményeket értek el saját érdekeik képviseletében.

Biczó Krisztina

Magyar kisebbségek Közép-Európában: regionalizmus, nemzeti és vallási identitás

Gereben, Ferenc (Editor): Hungarian Minorities and Central Europe: Regionalism, National and Religious Identity. = Publications of the Research Group of regional and Minority Culture, Pázmány Péter Catholic University, Faculty of Humanities, 7–320. p.

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának gondozásában megjelent tanulmánygyűjtemény – a teljesség igénye nélkül – Gereben Ferenc, Gyurgyik László, Kiss Gy. Csaba, Kósa László, Tánczos Vilmos, Tomka Miklós, Tökéczki László tollából közöl tanulmányokat. A kötet tematikai tagolása a globalizáció–regionalizmus, a vallás–identitás és a történetiség és ideológiák összefüggéseit követi.

I.

Globalizáció és regionalizmus

A közép-európai térség országai egy sajátos, átmeneti geopolitikai helyzetben vannak: a kommunista internacionalizmus már a múlté, a liberális globalizáció, vagyis a nemzeti kormányok és transznacionális vállalatok szupranacionális együttműködésének korszaka viszont még a jövő kihívásai közé tartozik. A nyugati típusú „modern homo economicus” világa, amely a termelés és a fogyasztás mennyiségi expanziójára épült, szintén leáldozóban van. A kelet-európai társadalmak sikeres átalakulásához a következő tényezők szükségesek:

- az embereknek a folyamatokban való tudatos és személyes részvétele;
- a vallás nyújtotta szilárd belső értékrend és gondolkodásmód megőrzése;
- a társadalom valamennyi rétegének és csoportjának bekapcsolása az átalakulási folyamatokba, mivel hosszú távú stabilitás csak így biztosítható;
- a „modern”, nyugati, a mennyiségi növekedést és az egyén határtalan szabadságát és gátlástalan önmegvalósítását hirdető ideológiát fel kell váltani a belső, minőségi értékekre és átalakulásokra koncentrááló szemlélettel;
- meg kell erősíteni a civil társadalmat.

A folyamatok célja pedig a „régiók Európájának” a megteremtése, amely a szubszidiaritás elvét megvalósítva fontos eleme a térség európai unió integrációjának. A „Eurorégió” fogalma (mint a határ menti régiók közötti együttműködés intézményesített és leghatékonyabb formája) 1963-ban született meg: ekkor jött ugyanis létre a „Regio Basiliensis” a német–francia–svájci határregiók együttműködésének eredményeként.

Magyarország először 1993-ban csatlakozott a „Kárpátok Eurorégió”-hoz (lengyel–szlovák–ukrán–magyar határvidékek együttműködése), majd 1997-ben a „Duna–Maros–Tisza Együttműködés”-hez, 1998-ban pedig a „Pannon Eurorégió”-hoz (magyar–osztrák határvidék) és a „Duna–Dráva–Száva Eurorégiós Együttműködés”-hez, 1999-ben pedig az „Ipoly Eurorégió”-hoz, illetve „Vág–Duna–Ipoly Eurorégió”-hoz.

Az „Eurorégiók” szerepe és jelentősége abban áll, hogy a közös értékekre építve kulturálisan és gazdaságilag is közel hozzák egymáshoz az azonos földrajzi környezetben, de különböző államok területén élő szomszédos népeket.

II.

Magyar identitás a határon innen és túl

A keresztény magyar identitás az államalapítástól egészen a Trianoni békéig egységes volt. 1921 után azonban az új politikai határok következtében kialakult társadalmi, jogi, politikai és gazdasági különbségek miatt ez az egység megbomlott, és a magyarságtudat különböző formái jelentek meg a Magyarország új határain kívül rekedt magyarok között (pl. transzilvanizmus, messianizmus, hídfő-koncepció, stb.), míg a határon innen a „Szent Korona Tan”, illetve a revizionizmus eszméje hódított és vezetett tragikus következményekhez. Fontos megemlíteni azokat a kivándorlás-hullámokat, amelyek a 20. században a „nyugati magyar” identitás kialakulását eredményezték (az 1929–1933-as gazdasági világválság idején, az 1948-as kommunista hatalomátvételt követően, illetve az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után).

A kommunista ideológiával való szakítás már az 1980-as évek elején megkezdődött, és az 1989–1990-es rendszerváltás során vált teljessé. Ezt követően az ország jogrendszere (amely minden ország esetében meghatározó szerepű a nemzeti identitás szempontjából) demokratizálódott, és újra függetlenné vált mindenféle politikai befolyástól. Ez a függetlenség a magyar a politikai és kulturális identitás egyik fontos jellemzője volt 1946-ig (Szent Korona Tan), és 1989–1990 után újra biztosítja a hatalommegosztást és az igazságszolgáltatás politikai függetlenségét. A jövő szempontjából a 20. század sorsfordító eseményei történettudományi interpretációinak régen várt megszületése lenne nélkülözhetetlen, mivel ezek nélkül a jövő, ami a múltból és annak pontos ismeretéből és értelmezéséből fakad, bizonytalan és kiszámíthatatlan lesz.

A szomszéd országokban élő magyarságnak sokkal nehezebb viszonyok között kell saját túlélését biztosítania és magyar identitását fenntartania, mint az anyaországának. Emiatt nemzeti öntudatuk, vallásosságuk és kulturális „önvédelmi reflexeik” sokkal erősebbek, mint a magyarországi magyaroké. Mindez kisebbségi helyzetükből fakad, mivel az idegen többségi elnyomással szembeni ellenállás, a túlélés és a fennmaradás egyetlen útját a nyelvi, vallási és családi összetartás és összetartozás megőrzése jelenti (jól példázza ezt az erdélyi magyarság sorsa mellett az újvidéki magyar kisebbség körében végzett szociológiai felmérés is, amelyet külön tanulmány ismertet a kötetben).

III.

A vallás szerepe a magyar identításban

A vallás – a nyelv mellett – minden nép kultúrájának alappillére, legmeghatározóbb eleme. Az erdélyi magyarok körében az európai átlagot is meghaladja a vallásos emberek aránya (római katolikus, református, unitárius). Ez az alapvetően vallásos beállítottság a

történelemben gyökeredzik, a 20. században azonban egy sajátos, a román nacionalizmussal szembeni túlélést biztosító szerepet is kapott. A 21. században pedig ez az élő valóságosság fenntartása és a diszkrimináció okozta hátrányok áthidalása jelentik az erdélyi magyarság hosszú távú fennmaradásának zálogát és egyúttal a társadalmi modernizáció történelmi alapjait is.

A (cseh)szlovákiai magyarok 1921 és 1991 közötti történetét vizsgálva szintén megállapíthatjuk, hogy a hívők aránya körükben magasabb volt, mint a többségi cseh és szlovák lakosság körében. Ennek okát is a nacionalista elnyomással szembeni kitartásban, a magyarságtudat fenntartásában kell keresnünk. Az önálló szlovák állam létrejötte (1991) sajnos tovább nehezítette a magyar kisebbség helyzetét. Az erős szlovák nacionalizmus, a szekularizáció, a gombamód szaporodó szekták jelentős veszélyt jelentenek a magyarok vallásosságára és ezáltal nemzeti identitására is.

IV.

Fejezetek a közép-európai magyar kisebbségek történelméből

A kötet öt tanulmányt közöl a magyar kisebbségek 19–20. századi történelméről:

1. Rákosi Jenő utópisztikus elképzelése a 30 milliós Magyar Birodalomról, amelyet Trianon után a saját tulajdonú és szélsőségesen nacionalista „*Budapesti Hírlap*”-ban próbált népszerűsíteni.
2. Az 1880 és 1918 között Budapesten kiadott szlovák nyelvű könyvek bemutatása, amelyek célja a szlovák–magyar ezeréves történelmi kapcsolatok fenntartása és a szlovákok társadalmi asszimilációjának elősegítése volt.
3. A szlovákiai magyarok kulturális élete 1920 és 1945 között.
4. Az 1919 és 1941 között lezajlott jugoszláviai (vagyis egykori délvidéki, Bács-Bodrog, Torontál, Baranya, Muraköz, Muravidék magyar nagybirtokainak kisajátítása és szétosztása) agrárreform keretében ideológiai háttérnek bemutatása (szerb nacionalizmus).
5. A Moldáviában élő csángó magyarok történelme és jelene, ez utóbbival kapcsolatban kiemelve a magas szaporulatot és a rendkívül gyors nyelvi asszimilációt (1992-ben a 250 000 magyar származású csángóból mindösszesen csak 62 000 beszélt magyarul).

V.

Nemzeti ideológiák Közép-Európában

A kötet utolsó fejezetében közölt tanulmányok a közép-európai történelem-értelmezés megszilárdítása érdekében megszületett, illetve meghonosodott ideológiák közül mutatják be elsőként Őze Sándor *Bűneiért bünteti Isten a magyar népet* című könyvét. A szerző itt kiemeli a zsidó és a magyar nép ideológiája közötti feltűnő hasonlóságot és Kölcsey Ferenc *Himnusz* című versét, amely szintén ezt a pesszimista és büntudattól gyötört szemléletet tükrözi:

„Hajh, de bűneink miatt
Gyúlt harag kebledben,
S elsújtád villámidat
Dörgő fellegedben, ...”

A következő tanulmány a zsidó Messiás-várás ideológiájának (Messianizmus) történetét mutatja be a lengyel, a szlovák és a magyar kultúrkörben. A sorban utolsó munka pedig a kelet-európai nemzetek himnuszait vizsgálja meg a keresztény tradíció és az éppen akkor születőben lévő nemzetek dilemmáinak (például szekularizáció) szempontjából.

Vadász Rezső

Szlávság a XXI. század első esztendejében

Janík, Pavol: *Slovanský svet v roku jeden. = Slovenské pohľady*,
IV. + 117. roč. 2001. 10. no. 1–5. p.

Az írás szerzője a Szlovák Írószövetség elnöki tisztét tölti be. E minőségében vett részt a XX. század végén a Fehérorosz Írásbeliség Ünnepe és a Szlávság Követeinek Nemzetközi Fóruma minszki rendezvényein. Visszagondolva az ottani beszélgetésekre és tanácskozásokra, ezúttal a nyugati politikát és civilizációt helyezi vád alá a szlávsággal szemben elkövetett barátságtalan cselekedetei miatt. „Mondhatjuk – szögezi le Janík, hogy nem csökken az az állandó és intenzív nyomás, amely a szláv országok és népek szellemi és anyagi kultúrájának életfontosságú központjaira irányul. Ellenkezőleg: még nyilvánvalóbbá, hangsúlyozottabbá és arrogánsabbá válik. A fejlemények általános trendje olyan komplex tényezőkre és motívumokra torkollik, amelyek a szláv világot a közismert shakespeare-i kérdés elé állítják: lenni vagy nem lenni.”

A szlávoknak a következő nyugati próbálkozások kivédésére kellene összefogniuk: az intellektuális elégtelenség álnok sugallata, a mentális kisebbségi érzés terjesztése, a gazdasági kilátástalanság sulykolása. Ezzel párhuzamosan el kellene utasítaniuk a marketing-stratégiák, az információs kalkulációk és a tömeggiccsel való hálázás könnyen manipulálható módszereinek kínálatát, az életvitel keretében növekvő agresszivitást, brutalitást, az emberi élet értékeinek banalizálását, a szociális szabályok ignorálását és a jogi normák megsértését.

„Felvethető a kérdés: ugyan miben különbözik a társadalom demokratikusan megszabott rendje a totalitástól, amennyiben több európai állam, Franciaországot és Szlovákiát is beleértve, annak ellenére vett részt a szuverén Jugoszlávia elleni háborús agresszióban, hogy lakosságuk 80%-a ezzel a lépéssel nem értett egyet.”

Az USA, különösen azóta, hogy egyetlen világhatalom lett, és az „ízlése” szerinti globalizáció menedzsere, a kozmopolitizmus, a nyitott társadalom, a pluralitás és kommunikációs hozzáférés cégei mögött a kiválasztott nép göggyével és egységesítési törekvéseivel ellenében van a nézetek tarkaságának, az értékváltozatoknak és az alternatívákban való gondolkodásnak. Az az integrációs terv és folyamat, amelynek az összes résztvevő etnikum és nemzeti kultúrája kölcsönös gazdagításának eszméje kellene vezéreljen, szemünk előtt már csírájában is az egyetlen szuperhatalmi központ egyetlen aspirációinak vulgáris érvényesítését vetíti elé.

Miközben a továbbiakban is utalás történik a jugoszláv tragédiára mint a szlávság elleni törekvések fegyveres megnyilvánulási formájára, Szlovákia ugyancsak általánosítható példázatként szerepel a publicisztikában. A következőképpen:

„A rendszerváltás kedvezőtlen szociális következményein kívül gromba támadások érték a kulturális élet intézményi alapjait is ... A legkeményebb és legpusztítóbb ütések –